

tekst Katja Keuchenius
foto's Herman Engbers

De bewoners van de wijk Lanxmeer in Culemborg waren blij met hun eigen warmtenet toen in 2022 de gasprijzen stegen. Ze hadden net een half miljoen euro gestoken in onder meer een nieuwe buurt-warmtepomp. "We zijn nu nog maar voor 1 procent afhankelijk van gas", zegt Gervin Verschuier, bewoner en directeur van het coöperatieve warmtebedrijf Thermo Bello. "Toen de oorlog uitbrak en alles duur werd, gingen warmtebedrijven veel hogere prijzen vragen. Wij hoefden dat niet. Toen waren we denk ik het goedkoopste warmtenet van Nederland."

Thermo Bello is een zogenaamde warmtegemeenschap, een nieuwe term in de Wet collectieve warmte, die volgend jaar in werking treedt. Bij een warmtegemeenschap zijn de eindgebruikers – de bewoners die zelf eigenaar van het warmtebedrijf dat hun huizen verwarmt. Zij bepalen zelf hoeveel zij betalen voor hun warmte en ook hoe dat warmtesysteem wordt gebouwd en onderhouden.

Lang niet alle bewoners van Lanxmeer waren meteen enthousiast over het idee van een eigen warmtenet. Dat liet er al en haalde warmte uit het waterreservoir van drinkwaterbedrijf Vitens. Vitens was eigenaar van het warmtenet en wilde ervan af. "Er was eerst veel weerstand", zegt Verschuier. "Mensen vonden het spannend: Wat halen we ons wel niet op de hals?"

En dat terwijl juist in dit ecologische wijkje bewoners gewend zijn om veel zelf te organiseren. Ze droegen bij aan het ontwerp van de wijk en runnen er hun eigen energiebedrijf en inmiddels ook een autodeelcoöperatie.

Voor alle vragen en twijfels van bewoners over het warmtenet kwamen er vier werkgroepen. Die bestonden volgens Verschuier voor een derde uit sceptici die er met hun neus bovenop wilden zitten. Dat werkte goed. "Het moet niet één grote lofzang worden. Je moet angst en zorgen kunnen delen en daar een gesprek over voeren. Als wij die niet hadden kunnen wegneemen, hadden we de overname ook niet gedaan."

Meer grip en controle

Maar dat lukte wel. Na ruim een jaar was er een plan waar uiteindelijk 95 procent van de burens mee instemde. Inmiddels komen beslissingen over onderhoud en investeringen zonder veel gedoe door de algemene ledenvergadering van de coöperatie. Die coöperatie is, zoals gebruikelijk bij warmtegemeenschappen, de enige aandeelhouder van de bv Thermo Bello. Verschuier: "Technisch, financieel en organisatorisch draait het gewoon goed."

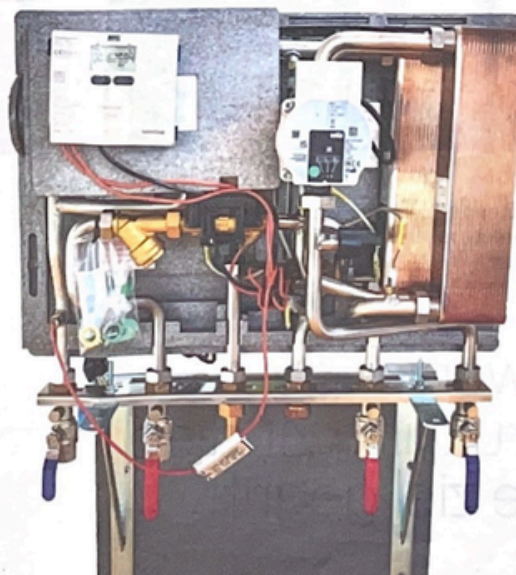
Warmtegemeenschappen zoals die in Lanxmeer krijgen een belangrijke rol in de nieuwe warmtewet. Warmtenetten, de beoogde oplossing voor het aardgasvrij maken van ongeveer een derde van alle Nederlandse woonwijken, mogen straks alleen nog in handen zijn van ofwel grotendeels publieke bedrijven of van bewoners zelf.

Deze warmtegemeenschappen krijgen zelfs voorrang op publieke warmtebedrijven. "Als er bewoners zijn die samen een collectief warmtesysteem willen verzorgen, moet een gemeente hun als eerste de ruimte geven."

Warmtegemeenschappen | Verschillende bewonersgroepen zijn bezig met een eigen warmtenet. Dat maakt hen minder afhankelijk van bedrijven, gemeenten en van aardgas.

Samen met de burens een warmtenet bouwen

In de warmteket in Muderberg kunnen bewoners terecht met vragen of een kijkje nemen bij de afleverer die de cv-ketel straks kan vervangen.

te geven en ondersteunen", zegt Iloka Marselis. Ze werkt bij Energie Samen, de Nederlandse koepel van energiecoöperaties. Dat zijn naast buurtcollectieven met eigen zonnepanelen en windmolens ook zo'n zeventig bewonersgroepen die plannen maken voor een warmtenet.

"Energiegemeenschappen moeten voldoende kunnen deelnemen aan de energiemarkt", zegt Marselis. "Dat staat in de Europese Richtlijn Hernieuwbare Energie en daar is ook in Nederland veel politiek draagvlak voor. Moties en amendementen voor een betere ondersteuning van warmtegemeenschappen komen van Pro, BBB en CU en krijgen steun van onder meer CDA, Jaz en VVD."

Marselis vindt dat logisch, want warmtegemeenschappen bieden volgens haar veel voordelen. "Directe zeggenschap voor eindgebruikers, meer grip en controle op de energierekening. Geld stroomt niet weg, maar blijft in de gemeenschap. En er komt meer vertoewen in buurten, want mensen elkaar weer leren kennen en elkaar helpen met zonnepanelen."

In de pipowagen

In het dorp Muderberg willen bewoners dat ook. De afgelopen jaren werkten ze met ingehuurde expertise een plan uit voor een coöperatief warmtenet. Warmte moet komen uit het liemeer en wordt in een ecologisch ontwerp warmtestation verder opgewarmd met een elektrische warmtepomp.

Het warme water kan vervolgens worden opgeslagen in een grote buffer – en zo pieken en dalen in het elektriciteitsnet opvangen – of meteen via ondergrondse leidingen doorstromen naar zo'n duizend aangesloten huizen in het dorp. Voor ruim 850 huishoudens is er al een intentieverklaring getekend, ook door een woningcorporatie.

Om genoeg huishoudens mee te krijgen parkeert in Muderberg elke zaterdagochtend de 'warmteket'. In deze pipowagen kunnen bewoners vragen stellen over het warmtenet en een kijkje nemen bij de warmtehuizen en de 'afleverer' die de cv-ketel straks kan vervangen. De warmteket wordt vaak bemand door Jort Meijer. Hij woont dicht bij Muderberg en is overtuigd voorstander van warmtegemeenschappen.

Eerder werkte Meijer mee aan Warmtenet Muderberg vanuit een pro-bonoproject van zijn werkgever KPMG. Nu doet hij dat tijdens een jaar sabbatical. Meijer: "Warmtegemeenschappen zorgen voor vernieuwing. Wij zijn heel transparant en wisselen veel kennis en ervaring uit met andere warmtegemeenschappen."

Niet als andere coöperatieve warmtenetten wil Muderberg voor warmte niet de maximale tarieven vragen die worden voorgeschreven door de Autoriteit Consument en Markt. "We kijken wat voor bewoners redelijk is", zegt Meijer. "Dan betaalt een klein appartement waar nooit de verwarming aan staat bijvoorbeeld niet standaard 90 euro vastrecht per maand. En we willen de eerste lijn van onze storingsdienst zelf doen. Hoe mooi zou het zijn als bij een klacht je buurman even komt kijken naar je installatie?"

Warmtenet Muderberg legde al een paar warmtehuizen relatief goedkoop in de

grond toen de riolering werd vervangen. Er stroomt nog niets doorheen, want voor de bouw van het warmtestation en een aansluiting op de huizen is nog veel meer geld nodig. De bewoners kregen in april een Warmtenet Investeringssubsidie (WIS) toegekend van 11 miljoen euro. Dat is nog lang niet genoeg, want een warmtenet bouwen kost al snel tientallen miljoenen euro's.

Muderberg heeft al een eigen energiecoöperatie, Warmtu, met verschillende grote zonnedaken. De financiering daarvan was lang niet zo ingewikkeld, zegt Meijer. "Zonnepanelen financieren vaak zichzelf. Je sluit gewoon aan op het bestaande net en dan heb je gegarandeerd afname." Voor een warmtenet moeten individuele huishoudens worden overgehaald om aan te sluiten. Dat moeten er flink wat zijn, om de hoge aanlegkosten te dekken.

De benodigde bankleningen moeten vaak binnen vijftien jaar zijn terugbetaald, hoewel het net er daarna nog decennia ligt. Zo'n lening verstrijkt een bank bovendien pas als een warmtegemeenschap flink wat eigen geld heeft opgehaald. Dat vindt Meijer eigenlijk raar. "Waarom zou je eigen vermogen nodig hebben voor het aanleggen van een nutsvoorziening?"

Het kabinet is nu bezig met een garantieregeling en andere manieren om warmtegemeenschappen aan de benodigde financiering te helpen. Dat is tot nu toe een stuk makkelijker voor publieke warmtebedrijven, vaak een combinatie van gemeenten of provincies, netbeheerders en het publieke Energie Beheer Nederland (EBN). Die laatste kreeg van het Rijk 224 miljoen euro om te investeren in publieke warmtenetten.

Restwarmte uit een datacenter

Voor alle warmtebedrijven wordt het een uitdaging om genoeg huishoudens aan te sluiten om een warmtenet rendabel te maken. In de Amsterdamse wijk Middenmeer zijn daarom zestig zogenaamde 'straatwarme' opgestaan. Zij werken mee aan het geplande coöperatieve warmtenet Meer Energie, dat zo'n 5000 woningen kan verwarmen met restwarmte uit een nabijgelegen datacenter. Zo'n 1500 bewoners tekenden al een startcontract.

In juli kreeg Meer Energie een WIS-subsidie van 30 miljoen euro toegekend. Daarmee zijn nog lang niet alle kosten gedekt. Aanvankelijk is voor de aanleg zo'n 70 miljoen en uiteindelijk 90 miljoen euro nodig.

Een van de straatwarmevoorzieners is onderzoeksjournalist Jeroen Smit. "Ik sta bij een banner en schiet mensen aan. Woon jij ook in de buurt? Kunnen we het er even over hebben? Het helpt enorm dat ik dan kan aanwijzen. Ik woon daar."

Smit legt zijn buuren uit dat het warme water uit het datacenter straks niet uit de kraan komt, maar alleen warme afgeeft. En hij vertelt dat een warmtenet volgens hem helpt tegen geopolitieke afhankelijkheid en klimaatverandering. "Een ander belangrijk argument is dat het warmtebedrijf straks niet in eigendom is van een bedrijf of van de gemeente, maar van de buurt. Anders ben je toch weer afhankelijk van een instantie die zomaar de prijzen kan verhogen om wat voor reden dan ook. Zo vallen veiligheid, weerbaarheid en duurzaamheid mooi samen."